

KENT KİMLİĞİ
İZMİR TARİHİ KEMERALTI ÇARŞISI

ENES YALÇIN

Kent Kimliği
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı

ISBN: 978-625-8101-07-2

© 1. Basım, Nisan 2022

© Copyright 2022, ATLAS AKADEMİ

Bu baskının bütün hakları Atlas Akademi'ye aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı
ve dağıtımını yapılamaz.

SERTİFİKA NO: 49704

Kapak ve Dizgi: **Atlas Akademi**
Kapak Fotoğrafları: **Mehmet YASA**

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK
47479
Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editör:

YALÇIN, Enes

Anahtar Kelimeler:

Kent Kimliği, İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı

Akademi Mah. Yeni İstanbul Cad.

No: 22 Selçuklu / KONYA

Tel: 0332 241 30 59

ÖNSÖZ

Babam 1984'te Konya'dan İzmir'e geldiğinde soluğu İkiçeşmelik'te almış. Kestelli girişinde, Tarihi İstiklal Okulu'nun karşısında spotçu dükkânımız vardı. Tam otuz yıl bu dükkândan rızkımızı temin ettik. İlk kez 1995 yazında, bir zamanlar İstiklal Okulu olduğundan bihaber olduğum büro malzemeleri satan dükkânda çıraklığa başladım. Kemeraltıyla tanışıklığım, her İzmirli gibi, erken çocukluk döneminde başlamış olsa da, Kemeraltı'nı, o yıl duyumsamaya başladığımı anımsıyorum. 1998 yazında ise, Reşat KARAKUYU'nun "Kahraman Sokağı Sakinleri" adlı ödüllü romanına adını veren Kahraman Sokak'ta, şimdi yerinde yeller esen Konya Hanı'nda, akrabamıza ait olan matbaada çıraklık yaptım. Artık Kemeraltı'nın içindeydim ve henüz on üç yaşında Kemeraltı'nın ruhunu keşfetmeye başlamıştım. Allah'ın günü, öteberi almak için çarşının ayrı ayrı köşelerine gidişlerim bana eşsiz bir keyif veriyordu. Kemeraltı yaşam demektir ve ben daha çocuk halimle bu yaşamın içerisine düşmüştüm. Esnafın renkliliği, hanların mistik atmosferi, fuar döneminin kargaşası, "çarşıda bugün acaba hangi ünlüyü görürüm"ün heyecanı, okul öncesi alışverişlerinin tatlı telaşı, o günkü gibi hatırımdadır. 2000, 2001 yıllarının yazında, artık babam nezdinde rütbe edinmiş olmalıyım ki, kendi dükkânımızda çalışma vaktim gelmişti. Artık çırak değildim. Kimi zaman mobilyaları müşterinin evinden alan bir hamal, kimi zaman da, pederin yokluğunda dükkâna kurulan bir patron yarısıydım. Aslında ne olduğumu ben de bilmiyordum. Umursamıyordum da. Kemeraltı'ndaydım ve bu yeterliydi.

Kemeraltı benim hikâyemdi ve bugün Kemeraltı'nı bilimsel bir çalışmanın nesnesi olarak sunuyor olmanın mutluluğunu yaşıyorum. Öncelikle ilgili konuyu çalışmaya değer bulan ve devamlı surette beni, iyi bir iş çıkarmaya teşvik eden hocam Sayın Prof. Dr. Yunus Emre ÖZER'e teşekkürü bir borç bilirim. Pimpirikli yapımdan dolayı, kendisine kimi zaman sabahın nurunda kimi zaman da gecenin bir yarısında başvurdum. Bir kere bile geri çevrilmedim. Bana her zaman samimi yaklaşan, zor günlerimde bana kucak açan hocamdan çok şey öğrendim. Minnettarım.

Değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Ergün LAFLI ve Sayın Prof. Dr. İbrahim Giray YONTAR'a da ayrıca şükranlarımı sunarım. Kafamın oldukça karışık

olduğu, yönümü çizmekte zorlandığım dönemlerde, önüme ışık tuttular. Görüşmelerimizin dolu dolu gerçekleşmiş olmasının faydasını, yazım süreçlerinde fazlasıyla hissettim.

Kapsamlı bir çalışma yürütürken, hem ilgili hususta uzmanlığına danışabileceğiniz hem de size ağabeylik yapacak birisinin varlığını yanınızda hissetmeniz yadsınamayacak bir ayrıcalık olsa gerek. Bana bu ayrıcalığı yaşatan Sayın Doç. Dr. Yasin TAŞPINAR hocama teşekkür ederim. Yine kardeşliği, yoldaşlığı ile gönlümü ısıtan ve çalışma sürecimin ilk gününden beri manevi desteğini esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Salahaddin GEZİCİ hocama müteşekkirim.

Araştırma metodolojisinde ve mülakat sorularının şekillenmesinde görüş ve önerilerini esirgemeyen hocalarım Sayın Prof. Dr. Fatma Beylü DİKEÇLİ-GİL ve Sayın Doç. Dr. Tülin SELVİ ÜNLÜ'ye, nezaketleri ve özverili yaklaşımları için ayrı ayrı teşekkür ederim. Sayın Prof. Dr. Rukiye Eser GÜLTEKİN hocama ve değerli eşi Sayın Fevzi GÜLTEKİN'e, misafirperverlikleri ve çalışmama katkı sunan samimi söyleşimiz için şükranlarımı sunarım.

Kemeraltı Çarşısı'na ilişkin değerli görüşleri ve yönlendirmeleri ile çalışmama katkı sunan, İzmir Valisi Sayın Yavuz Selim KÖŞGER, Karabağlar Belediye Başkanı Sayın Muhittin SELVİTOPU, Konak Eski Belediye Başkanı ve TARKEM Yönetim Kurulu Başkanvekili Sayın Ali Muzaffer TUNÇAĞ, UNESCO İzmir Tarihi Alan Başkanı Sayın Abdülaziz EDİZ, İzmir Ticaret Odası Meclis Üyesi Sayın Şevket AKÇAY, TARKEM Genel Müdürü Sayın Sergeç İNELER, TARKEM Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Nesim BENCÖYA, Tarihi Kemeraltı Esnaf Derneği Başkanı Sayın Semih GİRGİN, Sayın Prof. Dr. Eltaf Tayfun TANER, Sayın Prof. Dr. Bozkurt ERSOY, Sayın Prof. Dr. Harun ÜRER, Sayın Orhan BEŞİKÇİ ve Konak, Güneş, Güzelyurt, Kestelli Mahallesi muhtarlarımıza ve Kemeraltı Çarşısı'nın varlık sebebi, yüce gönüllü çarşı esnafımıza teşekkürü bir borç bilirim. Esnafımızın, onca iş arasında ve pandemi koşulları altında, bana zaman ayırıp ikramda bulunarak samimi yaklaşımları, alan araştırmasının seyrine ilişkin tüm endişelerimi, daha ilk günden bertaraf etme adına çok değerliydi.

Bugünlere gelmemde en büyük emeğe sahip olan, her daim duacıları olduğum kıymetli anne ve babama ayrıca teşekkür ederim. Bugüne dek gerçekleştirdiğim ve bundan sonra nasip olursa gerçekleştireceğim her olumlu işte, kendilerine düşen ve düşecek olan pay yadsınamaz boyutta olacaktır.

İlk günümüzden bu yana, hayatını ve hayatımı, “hayatımız” yapan, hayatın her safhasına olduğu gibi, bu çalışma sürecinin de tüm sancıklarına şahitlik

eden, şahitlik etmenin ötesinde bu sancıları benimle beraber bizzat yaşayan, varlığına çok şey borçlu olduğum sevgili eşim Mesude'ye, bizimle birlikte büyüyen kıymetli oğullarım İbrahim Edhem ve Ömer Faruk'a, yaşattıkları her güzel şey için teşekkür ederim.

Bu çalışmaya katkı sunan ama ortaya çıkan ürünü görmeye ömürleri vefa etmeyen Merhum Sancar MARUFLU ve Merhum Hamza GÖNÜL'ü de bu vesile ile bir kez daha rahmetle anmayı bir görev addederim. Ruhları şâd, mekânları cennet olsun.

ENES YALÇIN

KONYA 2022

Hiçbir güç ve menfaatin eğip bükemediđi dik duruřlara selam olsun.

YAZAR HAKKINDA

1985 İzmir doğumlu. 2004 yılında Bornova Anadolu Lisesi'ni bitirdi. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden mezun oldu. 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'ndeki eğitimini tamamladı. 2016 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans, 2021 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Doktora mezunu oldu. 2011-2015 yıllarını içeren dönemde, o zamanki adıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü'nde Veteriner Hekim olarak çalıştı. 2015 Temmuz'dan bugüne Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Göztepe Spor Kulübü üyesi olan Enes YALÇIN, evli ve iki çocuk babasıdır.

Enes YALÇIN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
YAZAR HAKKINDA	ix
KISALTMALAR	xv
TABLO LİSTESİ	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xix
GİRİŞ	1
KİMLİK VE KENT KİMLİĞİ KAVRAMLARI	5
Öznesi Belirsiz Nesne: Kimlik Kavramı	5
Kolektif Kimlik.....	11
Kolektif Bellek	15
Kolektif Bellek ve Mekân İlişkisi.....	20
Kente Ait Olan Şeyler Bütünü: Kent Kimliği Kavramı	24
Kent Kimliğini Oluşturan Bileşenler	29
Doğal Çevre Bileşeni.....	31
Yapılaşmış Çevre Bileşeni.....	36
Toplumsal Çevre Bileşeni.....	48
Yer Bağlılığı (Place Attachment).....	57
İZMİR TARİHİ KEMERALTI ÇARŞISI'NIN KENT KİMLİĞİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	61
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'na İlişkin Literatür Taraması	61
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın Doğal Çevre Bileşeni Bağlamında Değerlendirilmesi	73
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın Yapılaşmış Çevre Bileşeni Bağlamında Değerlendirilmesi	77
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'ndaki Hanlar	78
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'ndaki Camiler	91

İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'ndaki Sinagoglar	99
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'ndaki Hamamlar	108
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın Toplumsal Çevre Bileşeni Bağlamında Değerlendirilmesi	114
ALAN ARAŞTIRMASI	131
Araştırma Tasarımı	131
Araştırma Sorusu	132
Araştırmanın Amacı.....	132
Araştırmanın Önemi	133
Araştırmanın Yöntemi	134
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	135
Veri Toplama.....	139
Araştırmanın Kısıtları.....	140
Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	141
Araştırmanın Hipotezleri	142
Araştırmanın Mülakat Soruları.....	143
Araştırma Bulguları	149
Kemeraltı Çarşısı'nın Kent İçi Konumunun İzmir Kent Kimliğine Olan Katkısına İlişkin Algılar.....	150
Kemeraltı Çarşısı'ndaki Yapılaşmış Ögelerin İzmir Kent Kimliğine Olan Katkısına İlişkin Algılar.....	156
Kemeraltı Çarşısı'ndaki Toplumsal Ögelerin İzmir Kent Kimliğine Olan Katkısına İlişkin Algılar.....	166
İzmir Halkının Kemeraltı Çarşısı'nın Tarihi Değeri Hususundaki Bilincine İlişkin Algılar	176
İzmir Halkının Kemeraltı Çarşısı'na Olan Aidiyet Duygusuna İlişkin Algılar.....	185
Kemeraltı Çarşısı'nın Alışveriş Merkezlerinden Farkına İlişkin Algılar	191
Kemeraltı Çarşısı'nın İzmir'deki Diğer Çarşılardan Farkına İlişkin Algılar	199

Kemeraltı Çarşısı'nı Ziyaret Edenlerin Toplumsal Yapılarına İlişkin Algılar	204
Kemeraltı Çarşısı'nın Toplumsal Yaşamdaki Sürekliliğine İlişkin Algılar	208
Kemeraltı Çarşısı'nın Ziyaret Edilme Amaçlarına İlişkin Algılar	212
Kemeraltı Çarşısı'ndaki Kimlik Ögelerinin Çeşitliliğine İlişkin Algılar	217
Kemeraltı Çarşısı'nın Katılımcılar Üzerinde Uyandırdığı Algılar ...	222
Kemeraltı Çarşısı'nın Tanıtımında Öne Çıkartılmaya Değer Ögelere İlişkin Algılar	225
Kemeraltı Çarşısı'nın Geçmişten Bugüne Geçirdiği Değişime İlişkin Algılar	229
Kemeraltı Çarşısı'nın Sorunlarına İlişkin Algılar	237
Kemeraltı Çarşısı'na Yönelik Yürütülecek Gelecek Araştırmalar Hususundaki Değerlendirmeler	246
Kemeraltı Çarşısı'na Yönelik Öncelikli Faaliyetler Hususundaki Değerlendirmeler	252
Araştırma Bulgularının Genel Değerlendirmesi	262
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	269
KAYNAKÇA.....	275

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APIKAM	Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi
AVM	Alışveriş Merkezi
EGİAD	Ege Genç İş İnsanları Derneği
İTO	İzmir Ticaret Odası
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
MTK	Moda Tekstil Konfeksiyoncular Çarşısı
TARKEM	Tarihi Kemeraltı İnşaat Yatırım Ticaret Anonim Şirketi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Vb	Ve benzeri
Vs	Vesaire

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:	Alan Araştırması Katılımcı Profilleri	136
-----------------	---	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Kent Kimliğini Oluşturan Bileşenler..... 31
- Şekil 2:** Bir Doğal Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Topoğrafya: Şirince/ İzmir 33
- Şekil 3:** Bir Doğal Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Doğal Kaynak: İzmir Körfezi..... 35
- Şekil 4:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Yol: Yeşildere Yolu/İzmir a) 1985 b) 2018 38
- Şekil 5:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Sınır: Kordon Boyu/İzmir 39
- Şekil 6:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Bölge: İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı 40
- Şekil 7:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Düğüm Noktası: 9 Eylül Meydanı/İzmir 41
- Şekil 8:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak İşaret Ögesi: İzmir Saat Kulesi 42
- Şekil 9:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Park: Buca Hasanağa Bahçesi/İzmir a) Genel Görünüm b) Uydu Görünümü..... 45
- Şekil 10:** Bir Yapılaşmış Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Kent Mobilyası: Bostanlı/İzmir..... 46
- Şekil 11:** Bir Toplumsal Çevre Bileşeni Ögesi Olarak Tarihsel Özellik: Agora/İzmir 53
- Şekil 12:** Kemeraltı Çarşısı'nın Konumu ve Çalışma Alanının Tanıtımı... 74
- Şekil 13:** Tarihten Bugüne İç Liman Çevresinde Konumlanan Tarihi Yapılar 75
- Şekil 14:** Kemeraltı Çarşısı'ndaki Hanların Konumlanması..... 79
- Şekil 15:** Kızlarağası Hanı ve Hisar Camisi 80
- Şekil 16:** Selvili Han'ın Ayakta Kalan Kısmı 82
- Şekil 17:** Mirkelamoğlu Hanı'nın Kuzey Yönünde Avlu Görünümü 83
- Şekil 18:** Büyük Karaosmanoğlu Hanı'nın Güney Yönünde Görünümü .. 84

Şekil 19:	Yenilenen Küçük Karaosmanoğlu Hanı	86
Şekil 20:	Kemahlı Hanı Avlu Görünümü.....	88
Şekil 21:	Kemeraltı Çarşısı'ndaki Camilerin Konumlanması.....	91
Şekil 22:	Şadırvanaltı Camisi'nin Şekerciler Çarşısı'ndan Görünümü ...	93
Şekil 23:	Kestanepazarı Camisi	94
Şekil 24:	Başdurak Camisi'nin Anafartalar Caddesi'nden Görünümü....	95
Şekil 25:	Kemeraltı Camisi.....	96
Şekil 26:	Salepçioğlu Camisi.....	97
Şekil 27:	Yalı Camisi	98
Şekil 28:	Kemeraltı Çarşısı'ndaki Sinagogların Konumlanması	100
Şekil 29:	Algaze Sinagogu	101
Şekil 30:	Signora Sinagogu	102
Şekil 31:	Restorasyon Sürecindeki Hevra Sinagogu	103
Şekil 32:	Restorasyon Sürecindeki ETS Hayim Sinagogu.....	104
Şekil 33:	Eşrefpaşa Caddesi Üzerinde Kalan Bikur Holim Sinagogu...	105
Şekil 34:	Portekiz Sinagogu	106
Şekil 35:	Bet-İlel Sinagogu.....	107
Şekil 36:	Kemeraltı Çarşısı'ndaki Hamamların Konumlanması.....	108
Şekil 37:	Pasaja Dönüştürülen Yeşildirek Hamamı	109
Şekil 38:	Görünürlüğünü Yitirmiş Salepçioğlu Aile Hamamı.....	110
Şekil 39:	İstanköy Hamamı	111
Şekil 40:	İşlevini Yitirmiş Çivici Hamamı.....	112
Şekil 41:	Çukur Hamamı	113
Şekil 42:	19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kemeraltı Çarşısı'ndaki Oteller...	117
Şekil 43:	Ankara Palas Oteli.....	119
Şekil 44:	Meserret Oteli.....	120
Şekil 45:	Yeni Şükran Oteli'nin Restorasyon Öncesi Son Görünümü....	121
Şekil 46:	İzmir Hükümet Konağı.....	122

Şekil 47:	Elhamra Sineması.....	123
Şekil 48:	Milli Kütüphane	124
Şekil 49:	Şifa Eczanesi'nin Kurulduğu Bina.....	125
Şekil 50:	İsmet İnönü'nün Kemeraltı Çarşısı'nda Doğduğu Ev.....	126
Şekil 51:	II. Beyler Sokağında 9 Eylül Kutlamaları.....	127
Şekil 52:	Benzinci Kör Hafız'ın Milli Kütüphane Caddesi'ndeki Heykeli	129
Şekil 53:	Sabatay Sevi'nin Doğduğu Ev	130